

УДК 159.9:004.738.5

Косьянова Олена Юріївна

*кандидат психологічних наук,
доцент кафедри теорії та методики практичної психології
Навчально-науковий інститут психології та суспільних наук
Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського*

Kosianova Olena

*PhD, Associate Professor of the Department of
Theory and Methods of Practical Psychology
Educational and Scientific Institute of Psychology and Social Sciences
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky
ORCID: 0000-0001-9532-9981*

Андріюк Вікторія Олегівна

*здобувач кафедри теорії та методики практичної психології Навчально-
науковий інститут психології та суспільних наук
Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського*

Andriiuk Viktoriia

*Student of the Department of Theory and Methods of Practical Psychology
Educational and Scientific Institute of Psychology and Social Sciences
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky
ORCID: 0009-0004-9317-8349*

[https://doi.org/10.60022/4\(1\)-9GF](https://doi.org/10.60022/4(1)-9GF)

ОБМАН В МІЖОСОБИСТІСНІЙ ВЗАЄМОДІЇ В УМОВАХ ОНЛАЙН-КОМУНІКАЦІЇ

DECEPTION IN INTERPERSONAL INTERACTION IN THE CONTEXT OF ONLINE COMMUNICATIONS

***Анотація.** Вступ. Стрімкий розвиток цифрових технологій та поширення
онлайн-комунікацій суттєво трансформували характер міжособистісної*

*© Автор(и). Ця стаття знаходиться у відкритому доступі та
розповсюджується відповідно до умов ліцензії Creative Commons
Attribution 4.0. (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)*

взаємодії. Соціальні мережі, месенджери, форуми та інші онлайн-платформи стали важливими засобами спілкування, що створює нові можливості для обміну інформацією, самопрезентації та підтримання соціальних контактів. Водночас цифрове середовище сприяє виникненню специфічних ризиків, пов'язаних із поширенням неправдивої інформації, маніпуляціями, дезінформацією та різними формами обману. Особливості онлайн-комунікації, як-от анонімність, відсутність безпосереднього контакту, висока швидкість поширення повідомлень та інформаційне перевантаження, створюють сприятливі умови для викривлення інформації та формування неправдивих уявлень про реальність. У зв'язку з цим актуальним є дослідження психологічних особливостей прояву обману в міжособистісній взаємодії в умовах онлайн-комунікації та виявлення чинників, які впливають на його поширення.

Мета. Теоретичне обґрунтування та емпіричне вивчення психологічних особливостей прояву обману в міжособистісній взаємодії в умовах онлайн-комунікації, визначення найбільш поширених видів і мотивів обману, а також встановлення їх взаємозв'язку з особливостями міжособистісних відносин, довірою, агресивністю, ворожістю та успішністю міжособистісної взаємодії.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) наукові праці вітчизняних і зарубіжних дослідників, присвячені проблематиці обману, брехні, дезінформації, міжособистісної взаємодії та онлайн-комунікації; 2) результати емпіричного дослідження психологічних особливостей прояву обману в умовах цифрового середовища. Теоретичну основу дослідження становлять праці О. Т. Баршполец [1], П. Екмана [2], О. М. Немеш [13], І. А. Чудовської [23], Н. А. Уманець [20], М. Лукаш [10], Д. С. Тиценка [18] та інших науковців. У процесі дослідження використано методи теоретичного аналізу, узагальнення та систематизації наукової літератури; емпіричні методи психодіагностики; методи математико-статистичної обробки даних, зокрема первинний аналіз результатів та коефіцієнт кореляції τ -Кендалла. Для збору емпіричних даних застосовано методу «Види та мотиви обману» (О. Ю. Косьянова), методу діагностики міжособистісних відносин Т. Лірі, шкалу ворожості Кука-Медлей, опитувальник «Оцінка успішності міжособистісної взаємодії» (С. В. Ситнік) та анкету щодо особливостей використання онлайн-комунікації.

Результати. У статті здійснено теоретичний аналіз соціально-психологічного феномену обману та особливостей його прояву в умовах онлайн-комунікації. Встановлено, що цифрове середовище створює специфічні умови для поширення неправдивої інформації завдяки анонімності, відсутності повноцінного соціального контролю та високій швидкості передачі повідомлень. Проаналізовано основні форми обману: неправду, брехню, замовчування, напівправду, дезінформацію, маніпуляцію та самообман. Визначено, що обман може виконувати як деструктивну, так і адаптивну функцію залежно від мотивів та наслідків його використання. Виявлено, що важливими психологічними чинниками, пов'язаними з проявами обману в онлайн-спілкуванні,

є рівень довіри, критичність мислення, емоційність, імпульсивність, агресивність та особливості самопрезентації.

Перспективи. Подальші дослідження мають бути спрямовані на детальне вивчення психологічних механізмів обману в різних формах онлайн-комунікації, аналіз впливу соціальних мереж на формування неправдивої самопрезентації, а також розробку психокорекційних програм для розвитку критичного мислення.

Ключові слова: обман, брехня, дезінформація, онлайн-комунікація, міжособистісна взаємодія, самопрезентація, довіра, маніпуляція, критичне мислення, цифрове середовище.

Abstract. *Introduction.* The rapid development of digital technologies and the spread of online communication have significantly transformed the nature of interpersonal interaction. Social networks, messengers, forums and other online platforms have become important means of communication, which creates new opportunities for information exchange, self-presentation and maintaining social contacts. At the same time, the digital environment contributes to the emergence of specific risks associated with the spread of false information, manipulation, disinformation and various forms of deception. The features of online communication, in particular anonymity, lack of direct contact, high speed of message dissemination and information overload, create favorable conditions for the distortion of information and the formation of false perceptions of reality. In this regard, it is relevant to study the psychological features of the manifestation of deception in interpersonal interaction in online communication and identify factors that influence its spread.

Purpose. The purpose of the study is to theoretically substantiate and empirically study the psychological features of deception in interpersonal interaction in online communication, to identify the most common types and motives of deception, as well as to establish their relationship with the features of interpersonal relationships, trust, aggressiveness, hostility and the success of interpersonal interaction.

Materials and methods. The materials of the study are: 1) scientific works of domestic and foreign researchers devoted to the issues of deception, lies, disinformation, interpersonal interaction and online communication; 2) the results of an empirical study of the psychological features of deception in the digital environment. The theoretical basis of the study is the works of O. T. Baryshpolets [1], P. Ekman [2], O. M. Nemesh [13], I. A. Chudovska [23], N. A. Umanets [20], M. Lukash [10], D. S. Tymenko [18] and other scientists. The research used methods of theoretical analysis, generalization and systematization of scientific literature; empirical methods of psychodiagnostics; methods of mathematical and statistical data processing, in particular, primary analysis of results and the τ -Kendall correlation coefficient. To collect empirical data, the methodology "Types and motives of deception" (O. Yu. Kosyanova), the methodology for diagnosing interpersonal relationships by T. Leary, the Cook-Medley hostility scale, the questionnaire

“Assessment of the success of interpersonal interaction” (S. V. Sytnik) and a questionnaire on the features of using online communication were used.

Results. The article provides a theoretical analysis of the socio-psychological phenomenon of deception and the features of its manifestation in online communication. It is established that the digital environment creates specific conditions for the spread of false information due to anonymity, lack of full social control, information overload and high speed of message transmission. The main forms of deception are analyzed, including untruth, lying, concealment, half-truth, disinformation, manipulation and self-deception. It is determined that deception can perform both a destructive and adaptive function, depending on the motives and consequences of its use. It is revealed that important psychological factors associated with the manifestations of deception in online communication are the level of trust, critical thinking, emotionality, impulsivity, aggressiveness, hostility and features of the self-presentation of the individual. Theoretical analysis and empirical research results indicate the existence of relationships between the features of interpersonal interaction and the tendency to use various types of deception in the digital environment. Prospects. A promising direction for further research is a more detailed study of the psychological mechanisms of deception in various forms of online communication, an analysis of the influence of social networks on the formation of false self-presentation, as well as the development and testing of psychocorrectional programs aimed at developing critical thinking, increasing communicative competence, forming skills for safe behavior in the digital environment, and reducing the negative consequences of deception in interpersonal interaction.

Keywords: *deception, lies, disinformation, online communication, interpersonal interaction, self-presentation, trust, manipulation, critical thinking, digital environment.*

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток цифрових технологій та поширення онлайн-комунікації суттєво змінили характер міжособистісної взаємодії. Соціальні мережі, месенджери та інші цифрові платформи стали невід’ємною частиною повсякденного життя людей, забезпечуючи швидкий обмін інформацією та підтриманням соціальних контактів незалежно від територіальних обмежень. Разом із розширенням можливостей спілкування, зростає актуальність дослідження психологічних особливостей поведінки особистості в онлайн-середовищі. Одним із важливих аспектів онлайн-взаємодії є проблема обману. Специфіка цифрового спілкування створює умови для приховування інформації, викривлення фактів та формування бажаного образу себе. Анонімність, дистанційність та знижений рівень соціального контролю сприяють появі нових форм обману, які можуть впливати на якість міжособистісних відносин, рівень довіри та ефективність комунікації.

Водночас, характер використання обману значною мірою визначається індивідуально-психологічними особливостями особистості, типом

міжособистісних відносин, рівнем агресивності, ворожості, дружелюбності та іншими характеристиками соціальної взаємодії. У зв'язку з цим особливого значення набуває дослідження взаємозв'язків між видами і мотивами обману та особливостями міжособистісної поведінки в умовах онлайн-комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема обману в міжособистісній взаємодії тривалий час залишається предметом дослідження психології, соціології, комунікативістики та інформаційних наук. Активний розвиток цифрових технологій, поширення соціальних мереж та онлайн-платформ сприяли появі нових форм комунікації, що істотно змінили механізми міжособистісної взаємодії та створили додаткові умови для використання обману в процесі спілкування.

Теоретичні основи вивчення брехні та обману представлені у працях вітчизняних і зарубіжних науковців. Одним із найбільш ґрунтовних досліджень є монографія О.Т. Баришпольця [1], у якій брехня розглядається як багаторівневий соціально-психологічний феномен, що функціонує як у міжособистісному спілкуванні, так і в інформаційному просторі. Автор детально аналізує механізми поширення неправдивої інформації, мотиваційні чинники її використання та наслідки для суспільної свідомості.

Вагомий внесок у дослідження психології обману зробив П. Екман [2], який розробив концепцію емоційних і поведінкових індикаторів брехні. Науковець довів, що обман супроводжується певними невербальними проявами, які можуть відображатися через міміку, жести, мікровирази обличчя та особливості мовлення. Його роботи стали підґрунтям для подальших досліджень детекції брехні в різних формах комунікації. Психологічну природу брехні та її роль у міжособистісних відносинах досліджували С.С. Ізуграфова [3], М.М. Шостак і Л.М. Кудояр [25]. У їхніх роботах обман розглядається як складна форма соціальної поведінки, що може виконувати захисну, адаптаційну, маніпулятивну або компенсаторну функцію. Автори підкреслюють, що використання неправдивої інформації часто залежить від особистісних характеристик суб'єкта, специфіки ситуації спілкування та очікуваних наслідків взаємодії.

Особливу увагу дослідники приділяють питанням розмежування понять «брехня», «неправда», «обман», «дезінформація» та «маніпуляція». У роботах В. П. Казміренка [4], Л. А. Чередник [22], М. Лукаш [10] та І. С. Фоміної [21] розкрито змістові відмінності між цими поняттями. Дослідники зазначають, що обман є ширшим поняттям, яке може реалізовуватися як через свідоме повідомлення неправдивих відомостей, так і через замовчування значущої інформації. Вивченню когнітивних та поведінкових механізмів обману присвячені праці Н.М. Кальки, М.В. Цивінської та І.М. Зубач [5], а також А.В. Шиделко та Р.І. Руди [24]. Автори аналізують психологічні особливості породження неправдивих повідомлень, механізми самоконтролю під час обману, когнітивне навантаження брехуна та невербальні ознаки викривлення

інформації. Отримані результати свідчать, що брехня є складним психічним процесом, який потребує значних інтелектуальних і емоційних ресурсів.

Соціально-психологічні аспекти дезінформації в міжособистісному спілкуванні розкриті у дослідженні О.Л. Колісник, І.С. Плохути та С.Д. Третяк [7]. Науковці розглядають дезінформацію як інструмент впливу на свідомість співрозмовника та наголошують на її зв'язку з процесами соціального сприйняття, довіри й формування міжособистісних стосунків. Окремий напрям наукових досліджень пов'язаний із вивченням специфіки онлайн-комунікації. Особливості електронного спілкування висвітлено у працях Л.О. Лещенко [9], О.М. Немеша [13], Л.А. Чередник [22], Н.А. Уманець [20] та О.А. Максим [11]. Автори зазначають, що цифрове середовище характеризується анонімністю, фізичною дистанційністю учасників взаємодії, обмеженням використанням невербальних сигналів та високою швидкістю передачі інформації. Такі особливості створюють сприятливі умови для приховування справжніх намірів співрозмовника та використання різноманітних форм обману.

Психологічні характеристики користувачів мережі Інтернет досліджували А.В. Карпусь [6], А. Мгалоблішвілі [12] та М.А. Колумбет [8]. У їхніх роботах встановлено, що інтернет-середовище сприяє формуванню нових моделей самопрезентації особистості, де користувач отримує можливість частково або повністю конструювати бажаний образ себе. Це підвищує ризик використання неправдивої інформації та маніпулятивних стратегій під час міжособистісної взаємодії. Важливими для розуміння механізмів онлайн-спілкування є дослідження невербальних засобів цифрової комунікації. Зокрема, Л.Ф. Трачук та Л.М. Казначеева [19] аналізують функції емоذجі, графічних символів, мемів та інших невербальних інструментів, які частково компенсують відсутність безпосереднього контакту між співрозмовниками. Водночас такі засоби можуть використовуватися для приховування справжніх емоцій або створення хибного враження про комуніканта. Значну увагу науковці приділяють проблемі міжособистісних стосунків як середовища виникнення обману. Л.А. Руденко [15] та С.В. Ситнік [16] підкреслюють, що ефективність міжособистісної взаємодії значною мірою залежить від рівня довіри між учасниками спілкування. Порушення довіри через обман негативно впливає на соціальне функціонування особистості та якість міжособистісних відносин.

У сучасних умовах особливої актуальності набувають дослідження інформаційної безпеки та критичного мислення. На необхідності розвитку навичок критичного аналізу інформації акцентує увагу Н. Отрешко [14], яка розглядає критичне та системне мислення як важливий механізм протидії дезінформації та маніпулятивному впливу в цифровому середовищі. На філософсько-психологічному рівні проблему брехні досліджує Б. Стенвік [17], він розглядає обман як невід'ємний елемент соціальної взаємодії та складову людської поведінки. Автор показує, що брехня може виконувати різні функції

залежно від контексту спілкування, мотивації особистості та соціальних норм конкретного суспільства.

Незважаючи на значну кількість наукових праць, питання психологічних особливостей обману в міжособистісній взаємодії, саме в умовах онлайн-комунікації залишається недостатньо вивченим. Більшість досліджень присвячена або загальним аспектам брехні та обману, або окремим характеристикам інтернет-комунікації. Водночас потребують подальшого вивчення психологічні чинники використання обману в онлайн-середовищі, особливості його сприйняття користувачами, взаємозв'язок між рівнем довіри, комунікативними характеристиками особистості та схильністю до використання неправдивої інформації під час цифрової взаємодії. Саме це визначає актуальність дослідження та обумовлює необхідність подальшого наукового аналізу зазначеної проблематики.

Метою статті є дослідження особливостей прояву видів і мотивів обману у міжособистісній взаємодії в умовах онлайн-комунікації, а також встановлення їх взаємозв'язку з типами міжособистісних відносин та психологічними характеристиками особистості.

Матеріали і методи. Емпіричну базу дослідження склали результати опитування 34 респондентів віком від 25 до 60 років, які активно використовують онлайн-комунікацію у повсякденному житті. Для реалізації поставленої мети були використані такі психодіагностичні методики: 1. Методика дослідження видів і мотивів обману О. Ю. Косьянкової. 2. Методика діагностики міжособистісних відносин Т. Лірі. 3. Шкала ворожості Кука-Медлей. 4. Методика визначення успішності міжособистісної взаємодії С. В. Ситник. 5. Авторське опитування щодо особливостей використання онлайн-комунікації. У процесі дослідження застосовувалися методи теоретичного аналізу та узагальнення наукової літератури, психодіагностичні методи, методи математичної статистики, зокрема описова статистика, перевірка нормальності розподілу та кореляційний аналіз за допомогою коефіцієнта τ -Кендалла.

Виклад основного матеріалу. Результати дослідження засвідчили високий рівень залученості респондентів до онлайн-комунікації. Переважна більшість опитаних постійно користується онлайн-комунікацією (31 особа, 91,2%) та взаємодіє з іншими людьми через цифрові канали зв'язку щодня (29 осіб, 85,3%). Найбільш поширеними засобами спілкування виявилися месенджери (30 осіб, 88,2%) та соціальні мережі (27 осіб, 79,4%), що підтверджує їх провідну роль у сучасній міжособистісній взаємодії. Основною метою онлайн-спілкування є підтримання контактів із друзями та родиною (32 особи, 94,1%), отримання інформації (26 осіб, 76,5%), професійна діяльність (21 особа, 61,8%) і розваги (19 осіб, 55,9%). Отримані дані свідчать про те, що онлайн-комунікація стала важливою складовою соціального життя респондентів. Більшість учасників дослідження здійснюють онлайн-взаємодію щоденно (29 осіб, 85,3%) та розглядають її як невід'ємний елемент сучасного суспільства (28 осіб, 82,4%).

Дослідження видів обману показало, що найбільш поширеним серед респондентів є благородний обман (21 особа, 61,8%). Його використання пов'язане з прагненням уникнути конфліктів, підтримати співрозмовника або зберегти позитивні міжособистісні відносини. Отримані дані дозволяють припустити, що в умовах онлайн-комунікації обман часто набуває соціально схвального характеру та виконує адаптивну функцію. Значно рідше зустрічаються приховування інформації (8 осіб, 23,5%), самообман та самоприниження по 5 осіб (14,7%). Найменш характерними виявилися фантазійний обман, рольова поведінка та хвастощі. Аналіз мотивів обману засвідчив домінування мотиву збереження стосунків (23 особи, 67,6%). Для більшості респондентів використання неправдивої інформації спрямоване на підтримання гармонійної взаємодії та уникнення конфліктів. Високі показники за альтруїстичним мотивом (9 осіб, 26,5%) додатково підтверджують соціально орієнтований характер обману в онлайн-комунікації. Значно рідше обман використовується з корисливою або маніпулятивною метою, що свідчить про відсутність вираженої тенденції до свідомого психологічного впливу на співрозмовника.

Результати дослідження міжособистісних відносин за методикою Т. Лірі показали переважання авторитарного (12 осіб, 35,3%), альтруїстичного (11 осіб, 32,4%) та доброзичливого (8 осіб, 23,5%) типів взаємодії. З одного боку, це вказує на прагнення частини учасників контролювати процес спілкування та відстоювати власну позицію. З іншого боку, високі показники альтруїзму та доброзичливості свідчать про орієнтацію на співпрацю, підтримку та збереження позитивних міжособистісних контактів. Таким чином, структура міжособистісних відносин респондентів характеризується поєднанням активності, впевненості та соціальної спрямованості. Додатковий аналіз показників домінування та дружелюбності підтвердив отримані результати. Для більшості учасників характерний середній рівень домінування (24 особи, 70,6%), що свідчить про здатність підтримувати відносно рівноправну взаємодію. Водночас високий 16 осіб (47,1%) та середній 14 осіб (41,2%) рівні дружелюбності, виявлені у переважній більшості респондентів, демонструють орієнтацію на конструктивне спілкування, взаєморозуміння та підтримання позитивного психологічного клімату в процесі онлайн-взаємодії.

Особливий інтерес становлять результати дослідження цинізму, агресивності та ворожості. Було встановлено, що для більшості учасників характерний середній рівень цинізму з тенденцією до підвищення (32 особи, 94,1%), середній рівень агресивності з тенденцією до зниження (20 осіб, 58,8%) або підвищення (13 осіб, 38,2%), а також середній рівень ворожості з тенденцією до підвищення (18 осіб, 52,9%). Отримані результати свідчать про те, що у респондентів переважає помірно виражена недовіра та критичність у сприйнятті інших людей в онлайн-комунікації. При цьому агресивність і ворожість здебільшого знаходяться на середньому рівні, що вказує на відсутність різко

деструктивних проявів у поведінці та загалом контрольований характер емоційних реакцій. У цілому це відображає тенденцію до обережної, емоційно стриманої взаємодії в цифровому середовищі. Аналіз успішності міжособистісної взаємодії продемонстрував, що більшість учасників мають високий рівень ефективності комунікації (30 осіб, 88,2%). Вони здатні підтримувати соціальні контакти, досягати взаєморозуміння та конструктивно вирішувати суперечності у процесі онлайн-спілкування.

Таблиця 1

Кореляційні зв'язки між показниками та типами міжособистої взаємодії в загальній вибірці (n=34)

		Ав	Ег	Аг	Пк	Зал	Дб	Аль
СО	Кендалл Тау В	0.078	0.032	0.012	0.131	0.262*	0.228	0.142
	р-значення	0.554	0.807	0.927	0.316	0.047	0.083	0.276
БО	Кендалл Тау В	0.206	0.213	0.100	0.279*	0.231	0.235	0.313*
	р-значення	0.112	0.104	0.441	0.032	0.077	0.072	.015
ГР	Кендалл Тау В	0.196	0.113	0.048	0.116	0.219	0.320*	0.176
	р-значення	0.136	0.392	0.715	0.377	0.097	0.015	0.177
ММ	Кендалл Тау В	0.197	0.262*	0.168	-0.034	0.129	0.153	0.094
	р-значення	0.129	0.046	0.198	0.797	0.324	0.243	0.468
АМ	Кендалл Тау В	0.146	0.268*	0.099	0.111	0.205	0.147	0.083
	р-значення	0.258	0.039	0.442	0.390	0.113	0.258	0.518

Примітка: * $p < .05$

Кореляційний аналіз дозволив виявити низку статистично значущих взаємозв'язків. Встановлено позитивний зв'язок між самообманом та залежністю ($\tau = 0,262$; $p = 0,047$), що свідчить про те, що особи зі схильністю до самообману частіше потребують підтримки та схвалення з боку інших людей. Виявлений взаємозв'язок між благородним обманом і покірністю ($\tau = 0,279$; $p = 0,032$), а також між благородним обманом і альтруїзмом ($\tau = 0,313$; $p = 0,015$) підтверджує припущення про його соціально-захисний характер. Особи, орієнтовані на допомогу іншим та уникнення конфліктів, частіше використовують благородний обман як спосіб підтримання позитивних взаємин. Важливим результатом стало встановлення позитивного зв'язку між рольовою поведінкою та доброзичливістю ($\tau = 0,320$; $p = 0,015$). Це може свідчити про те, що використання різних соціальних ролей в онлайн-комунікації не завжди має негативний характер і може бути пов'язане з прагненням підтримувати

позитивний контакт із співрозмовником. Крім того, було виявлено позитивний зв'язок між маніпулятивними мотивами обману та егоїстичністю ($\tau = 0,262$; $p = 0,046$). Отриманий результат є логічним, оскільки використання маніпуляцій часто пов'язане з орієнтацією на власні інтереси та прагненням досягти особистих цілей. Також встановлено зв'язок між альтруїстичними мотивами обману та егоїстичністю ($\tau = 0,268$; $p = 0,039$), що свідчить про складний і неоднозначний характер мотиваційної сфери особистості, коли турбота про інших може поєднуватися із захистом власних інтересів.

Для більшості інших видів та мотивів обману статистично значущих зв'язків із типами міжособистісних відносин виявлено не було. Це свідчить про те, що значна частина проявів обману в онлайн-комунікації залежить від індивідуальних особливостей особистості та конкретного контексту взаємодії.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження дозволило встановити, що обман є поширеним явищем у сфері онлайн-комунікації та має різноманітні форми прояву. Найчастіше він реалізується через перебільшення власних досягнень, приховування окремих фактів про себе та створення більш привабливого віртуального образу. У теоретичній частині дослідження підкреслювалося, що обман в онлайн-комунікації переважно має деструктивний характер і пов'язаний із маніпуляцією, викривленням інформації та прагненням до особистої вигоди. Натомість результати емпіричного дослідження показали іншу тенденцію: у більшості випадків обман використовується як соціально-захисний та адаптивний механізм, спрямований не на шкоду співрозмовнику, а на підтримання позитивних міжособистісних відносин, уникнення конфліктів і збереження емоційного комфорту.

Виявлено, що основними причинами використання обману в цифровому середовищі виступають прагнення до соціального схвалення, бажання справити позитивне враження, підвищити власну значущість або уникнути негативної оцінки з боку інших людей. Встановлено також, що схильність до викривлення інформації пов'язана з особливостями самооцінки особистості та рівнем її впевненості в собі. Результати дослідження підтверджують, що сучасні цифрові технології створюють умови для більш гнучкого управління власним образом, що одночасно відкриває нові можливості для самовираження та змінює традиційне розуміння обману як виключно негативного явища.

Отже, отримані результати частково відрізняються від класичних теоретичних уявлень, оскільки демонструють переважання адаптивних і соціально-регулятивних функцій обману в умовах онлайн-комунікації. Це дозволяє розглядати обман не лише як прояв нечесності, а як складний психологічний феномен, тісно пов'язаний із процесами самопрезентації, соціального сприйняття та особливостями функціонування особистості в цифровому суспільстві. Отримані результати розширюють наукові уявлення про психологічні особливості обману в умовах онлайн-комунікації та можуть бути

використані у практиці психологічного консультування, психодіагностики й розробленні програм розвитку ефективної міжособистісної взаємодії в цифровому середовищі. Перспективи подальших досліджень полягають у розширенні вибірки, вивченні гендерних особливостей онлайн-обману, а також дослідженні впливу рівня довіри, емоційного інтелекту та комунікативних стратегій на використання різних форм обману в онлайн-середовищі.

Список використаних джерел

1. Баришполець О. Т. Брехня в інформаційному просторі та міжособовій комунікації : монографія. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 648 с.
2. Екман П. Теорія брехні / пер. з англ. Київ : КМ Publishing, 2012. 320 с.
3. Ізуграфова С. С. Брехня в міжособистісних відносинах : дипломна робота бакалавра. Одеса : ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2019. 31 с.
4. Казміренко В. П. Брехня та обман як способи захисту інформації, що приховується. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2018. Вип. 41 (44). С. 20–29.
5. Калька Н. М., Цивінська М. В., Зубач І. М. Детекція брехні у спілкуванні: соціально-психологічний аспект : навч.-метод. посіб. Львів : ЛДУВС, 2017. 120 с.
6. Карпусь А. В. Психологічні особливості комунікативної сфери користувачів мережі Інтернет : курсова робота. Київ : КНУ ім. Тараса Шевченка, 2023. 38 с.
7. Колісник О. Л., Плохута І. С., Третяк С. Д. Соціально-психологічні та феноменологічні аспекти дослідження проблеми дезінформації у міжособистісному спілкуванні. *Вісник Національного університету оборони України*. 2021. Вип. 1 (59). С. 121–128. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1775-2021-59-1-121-128>
8. Колумбет М. А. Психологічні аспекти інтернет-залежності особистості : дипломна робота бакалавра. Умань : УДПУ ім. Павла Тичини, 2025. 58 с.
9. Лещенко Л. О. Психологічні особливості комунікації в Інтернеті: можливості та проблеми в контексті діяльності психолога. *Наукові записки Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України*. 2010. Вип. 38. С. 206–218.
10. Лукаш М. Фейк – брехня в комунікативному просторі. *Studia Ukrainica Posnaniensia*. 2019. Vol. 7, No. 2. Р. 75–84. DOI: <https://doi.org/10.14746/sup.2019.7.2.08>

11. Максим О. А. Онлайн-комунікація як важлива сфера діяльності сучасного бібліотекаря : тези доповідей Всеукр. наук.-практ. бібл. конф. Одеса, 2023. С. 116–119.
12. Мгалоблішвілі А. Психологія використання соціальних інтернет-мереж сучасними українськими користувачами. *Габітус*. 2023. Вип. 47. С. 201–208. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.47.33>
13. Немеш О. М. Психологія комунікативної діяльності в інтернет-просторі : дис. ... доктора психол. наук : 19.00.05. Київ, 2017. 221 с.
14. Отрешко Н. Критичне і системне мислення як відповідь на виклики воєнного часу. *Платформа аналітики та стратегічних рішень*. 2023. URL: <https://www.prostir.ua/pages/otreshko-critical-thinking> (дата звернення: 15.03.2026).
15. Руденко Л. А. Міжособистісні стосунки як чинник соціального становлення особистості. *Збірник наукових праць інституту психології*. 2015. С. 13.
16. Ситнік С. В. Розробка методики оцінки особистісних компонентів міжособистісної взаємодії. *Теорія і практика сучасної психології*. 2020. № 1, Т. 3. С. 111–115. DOI: <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2020.1-3.21>
17. Стенвік Б. Брехня. Як блеф, авантюри та самообман роблять нас справжніми людьми. Київ : Ніка-Центр, 2022. 328 с.
18. Тищенко Д. С. Маніпуляція в міжособистісних стосунках. *Психологічні виміри культури*. 2020. С. 66–68.
19. Трачук Л. Ф., Казначеева Л. М. Інструменти невербальної інтернет-комунікації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 1. С. 59–64. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2023.276766>
20. Уманець Н. А. Онлайн-комунікація: комунікативні можливості та ризики для особистості. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2021. Т. 101, № 2 (Ч. 2). С. 200–210. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2021-2-12>
21. Фоміна І. С. «Брехня» та «істина» як соціально-психологічні категорії у світосприйнятті особистості : збірник наукових праць. Одеса, 2025. С. 107–112.
22. Чередник Л. А. Інтернет-комунікація як спосіб сучасного міжособистісного спілкування. *Актуальні проблеми соціології та психології*. 2017. С. 1–6.
23. Чудовська І. Соціологія масових комунікацій : навч. посіб. Київ : ВПЦ "Київський університет", 2021. 240 с.
24. Шиделко А. В., Руда Р. І. Брехня як психологічний феномен: невербальні прояви та когнітивні механізми. *Advances in Science and Technology: Proceedings of International Conference*. Boston, USA, 2025. Р. 347–353.
25. Шостак М. М., Кудояр Л. М. Брехня та обман у нашому житті. *Вісник психології і педагогіки*. 2014. С. 286–288.

References

1. Baryshpolets, O. T. (2013). *Brekhnia v informatsiinomu prostori ta mizhosobovii komunikatsii: monohrafiia* [Lying in the information space and interpersonal communication: a monograph]. Kirovohrad: Imeks-LTD. [in Ukrainian].
2. Ekman, P. (2012). *Teoriia brekhni* [Telling Lies] (Trans. from English). Kyiv: KM Publishing. [in Ukrainian].
3. Izuhrafova, S. S. (2019). *Brekhnia v mizhosobystisnykh vidnosynakh* [Lying in interpersonal relationships] (Bachelor's thesis). Odesa: ONU. [in Ukrainian].
4. Kazmirenko, V. P. (2018). Brekhnia ta obman yak sposoby zakhystu informatsii, shcho prykhovuietsia [Lies and deception as ways to protect hidden information]. *Naukovi studii iz sotsialnoi ta politychnoi psykholohii*, 41(44), 20–29. [in Ukrainian].
5. Kalka, N. M., Tsyvinska, M. V., & Zubach, I. M. (2017). *Detektsiia brekhni u spilkuванні: sotsialno-psykholohichni aspekt* [Detection of lies in communication: socio-psychological aspect]. Lviv: LDUVS. [in Ukrainian].
6. Karpus, A. V. (2023). *Psykhologichni osoblyvosti komunikatyvnoi sfery korystuvachiv merezhi Internet* [Psychological features of the communicative sphere of Internet users] (Coursework). Kyiv: KNU. [in Ukrainian].
7. Kolisnyk, O. L., Plokhuta, I. S., & Tretiak, S. D. (2021). Sotsialno-psykholohichni ta fenomenolohichni aspekty doslidzhennia problemy dezinformatsii u mizhosobystisnomu spilkuванні [Socio-psychological and phenomenological aspects of research on the problem of disinformation in interpersonal communication]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy*, 59(1), 121–128. <https://doi.org/10.33099/2617-1775-2021-59-1-121-128> [in Ukrainian].
8. Kolumbet, M. A. (2025). *Psykhologichni aspekty internet-zalezhnosti osobystosti* [Psychological aspects of Internet addiction of personality] (Bachelor's thesis). Uman: UDPU. [in Ukrainian].
9. Leshchenko, L. O. (2010). Psykhologichni osoblyvosti komunikatsii v Interneti: mozhlyvosti ta problemy v konteksti diialnosti psykholoha [Psychological features of communication on the Internet: opportunities and problems in the context of the psychologist's activity]. *Naukovi zapysky Instytutu psykholohii imeni H. S. Kostiuka APN Ukrainy*, 38, 206–218. [in Ukrainian].
10. Lukash, M. (2019). Feik – brekhnia v komunikatyvnomu prostori [Fake – lie in the communicative space]. *Studia Ukrainica Posnaniensia*, 7(2), 75–84. <https://doi.org/10.14746/sup.2019.7.2.08> [in Ukrainian].
11. Maksym, O. A. (2023). Onlain-komunikatsiia yak vazhlyva sfera diialnosti suchasnoho bibliotekaria [Online communication as an important sphere of activity of a modern librarian]. *Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Library Conference* (pp. 116–119). Odesa. [in Ukrainian].

12. Mhaloblishvili, A. (2023). Psykholohiia vykorystannia sotsialnykh internet-merezh suchasnymi ukrainskymy korystuvachamy [Psychology of social Internet networks usage by modern Ukrainian users]. *Habitus*, 47, 201–208. <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.47.33> [in Ukrainian].
13. Nemesh, O. M. (2017). *Psykhologhiia komunikatyvnoi diialnosti v internet-prostori* [Psychology of communicative activity in the Internet space] (Doctoral dissertation). Kyiv. [in Ukrainian].
14. Otreshko, N. (2023). *Krytychne i systemne myslennia yak vidpovid na vyklyky voiennoho chasu* [Critical and systemic thinking as a response to wartime challenges]. Platform of Analytics. URL: <https://www.prostir.ua/pages/otreshko-critical-thinking> (Accessed: 15 May 2026). [in Ukrainian].
15. Rudenko, L. A. (2015). Mizhosobystisni stosunky yak chynnyk sotsialnoho stanovlennia osobystosti [Interpersonal relationships as a factor of social formation of personality]. *Zbirnyk naukovykh prats instytutu psykholohii*, 13. [in Ukrainian].
16. Sytnik, S. V. (2020). Rozrobka metodyky otsinky osobystisnykh komponentiv mizhosobystisnoi vzaiemodii [Development of methodology for evaluating personal components of interpersonal interaction]. *Teoriia i praktyka suchasnoi psykholohii*, 1(3), 111–115. <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2020.1-3.21> [in Ukrainian].
17. Stenvik, B. (2022). *Brekhnia. Yak blef, avantiury ta samoobman robliat nas spravzhnimy liudmy* [Bluff: The Art of Deception and My Search for Truth]. Kyiv: Nika-Tsentr. [in Ukrainian].
18. Tymenko, D. S. (2020). Manipuliatsiia v mizhosobystisnykh stosunkakh [Manipulation in interpersonal relationships]. *Psykhologichni vymiry kultury*, 66–68. [in Ukrainian].
19. Trachuk, L. F., & Kaznacheieva, L. M. (2023). Instrumenty neverbalnoi internet-komunikatsii [Tools of non-verbal Internet communication]. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 1, 59–64. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2023.276766> [in Ukrainian].
20. Umanets, N. A. (2021). Onlain-komunikatsiia: komunikatyvni mozhlyvosti ta ryzyky dlia osobystosti [Online communication: communicative opportunities and risks for personality]. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka*, 101(2), 200–210. <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2021-2-12> [in Ukrainian].
21. Fomina, I. S. (2025). «Brekhnia» ta «istyna» yak sotsialno-psykhologichni katehorii u svitospryiniatti osobystosti ["Lies" and "truth" as socio-psychological categories in the world perception of personality: collection of scientific works]. Odesa. [in Ukrainian].
22. Cherednyk, L. A. (2017). Internet-komunikatsiia yak sposib suchasnoho mizhosobystisnoho spilkuвання [Internet communication as a method of modern

interpersonal communication]. *Aktualni problemy sotsiologhii ta psykholohii*, 1–6. [in Ukrainian].

23. Chudovska, I. (2021). *Sotsiologhiiia masovykh komunikatsii: navch. posib.* [Sociology of mass communications: textbook]. Kyiv: VPC "Kyivskyi universytet". [in Ukrainian].

24. Shydelko, A. V., & Ruda, R. I. (2025). Brekhnia yak psykholohichnyi fenomen: neverbalni proiavy ta kohnityvni mekhanizmy [Lie as a psychological phenomenon: nonverbal manifestations and cognitive mechanisms]. *Advances in Science and Technology: Proceedings of International Conference* (pp. 347–353). Boston, USA.

25. Shostak, M. M., & Kudoiar, L. M. (2014). Brekhnia ta obman u nashomu zhytti [Lying and deception in our lives]. *Visnyk psykholohii i pedahohiky*, 286–288. [in Ukrainian].

Отримано:25.03.2026

Прийнято до публікації:04.06.2026

Опубліковано:14.06.2026